

เอกสารประกอบคำบรรยาย
กฎหมายลักษณะหนี้ (LLB0201) ภาคเรียน 1/2563

ความระงับแห่งหนี้

การชำระหนี้

1. ผู้ชำระหนี้ (มาตรา 314)

ตามมาตรา 314 กฎหมายมิได้บังคับว่าลูกหนี้จะต้องชำระหนี้ด้วยตนเองเท่านั้น แต่เปิดโอกาสให้บุคคลภายนอกชำระหนี้ได้ เว้นแต่

(1) สภาพแห่งหนี้ไม่เปิดช่องให้บุคคลภายนอกชำระหนี้ได้ หมายความว่า ลูกหนี้จะต้องชำระหนี้ด้วยตนเองจะให้ผู้อื่นชำระหนี้แทนไม่ได้ เช่น จ้างร้องเพลง จ้างวาดรูป เป็นต้น

(2) ขัดกับเจตนาอันคู่กรณีได้แสดงไว้ กล่าวคือ ถ้าในสัญญาอันระบุไว้โดยเฉพาะเจาะจงว่าลูกหนี้จะต้องชำระหนี้ด้วยตนเอง

(3) การชำระหนี้โดยขึ้นใจลูกหนี้ กล่าวคือ ถ้าบุคคลที่ไม่มีส่วนได้เสียชำระหนี้แทนลูกหนี้โดยลูกหนี้ไม่ยอมให้ชำระหนี้แทน กรณีนี้จะไปขึ้นใจลูกหนี้ไม่ได้

2. ผู้รับชำระหนี้

มาตรา 315 ผู้มีสิทธิรับชำระหนี้ก็ไม่ใช่มีเฉพาะเพียงเจ้าหนี้เท่านั้น แต่ยังรวมไปถึงบุคคลผู้มีอำนาจชำระหนี้แทนเจ้าหนี้ได้ ซึ่งอาจเป็นตัวแทนของเจ้าหนี้หรือทายาทของเจ้ามรดก

การชำระหนี้นั้น ถ้าทำให้แก่บุคคลผู้ไม่มีอำนาจในการชำระหนี้แทน หนี้นั้นไม่ระงับ แต่มีข้อยกเว้น ถ้าภายหลังเจ้าหนี้ให้สัตยาบัน

การให้สัตยาบัน หมายถึงการที่เจ้าหนี้ได้รับรองการชำระหนี้

มาตรา 320 ลูกหนี้จะบังคับให้เจ้าหนี้รับชำระหนี้โดยไม่ถูกต้องไม่ได้ แยกพิจารณาได้ 2 กรณี

กรณีที่ 1 การชำระหนี้บางส่วน ลูกหนี้จะต้องชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้เต็มจำนวน จะบังคับให้เจ้าหนี้ชำระหนี้บางส่วนไม่ได้ เช่น เป็นหนี้ 1,000 บาท จะชำระหนี้โดยแบ่งงวดละ 500 บาทไม่ได้

ผู้ช่วยศาสตราจารย์เพชร ขวัญใจสกุล

อาจารย์ประจำคณะนิติศาสตร์

มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี

กรณีที่ 2 การชำระหนี้เป็นอย่างอื่น หมายถึงการที่ลูกหนี้ชำระหนี้โดยวัตถุแห่งหนี้ผิดจากสภาพหรือคุณสมบัติแห่งหนี้เดิม เช่น ชื้อรถใหม่ แต่ส่งมอบรถเก่าใช้แล้วไม่ได้ แต่ถ้าชำระหนี้เป็นอย่างอื่นแล้วเจ้าหนี้ยอมรับหนี้นั้นก็รับสืบไปตามมาตรา 321 วรรคแรก เช่น ชาวประมงกู้เงินนายทุน แต่ชำระหนี้เงินกู้ด้วยปลาที่จับได้เท่ากับจำนวนเงินที่กู้ยืม

3. สถานที่ชำระหนี้

มาตรา 324 ถ้าในการชำระหนี้หนี้คู่สัญญาไม่ได้ตกลงกันว่าจะชำระหนี้ ณ สถานที่ใด ให้แยกพิจารณา ดังนี้

(1) ถ้าการชำระหนี้เป็นอันจะต้องส่งมอบทรัพย์สินเฉพาะสิ่ง ต้องส่งมอบกัน ณ สถานที่ทรัพย์สินนั้นได้อยู่ในเวลาเมื่อก่อให้เกิดหนี้ เช่น ตกลงซื้อรถยนต์คันที่ใช้อยู่ ก็ต้องส่งมอบกัน ณ สถานที่ซึ่งทรัพย์สินนั้นตั้งอยู่เมื่อในเวลาซื้อขายกัน

(2) การชำระหนี้โดยประการอื่น ต้องชำระ ณ สถานที่ซึ่งเป็นภูมิลำเนาปัจจุบันของเจ้าหนี้ เช่น ลูกหนี้กู้ยืมเงินเจ้าหนี้ ดังนี้ลูกหนี้ต้องชำระเงินที่กู้ยืม ณ สถานที่ภูมิลำเนาของเจ้าหนี้

4. หลักฐานแห่งการชำระหนี้

มาตรา 326 กรณีเอกสารหรือหลักฐานในการชำระหนี้ แยกเป็น 2 กรณี

(1) ใบเสร็จแสดงการรับชำระหนี้ ซึ่งเป็นหลักฐานแห่งการชำระหนี้โดยทั่ว ๆ ไปที่ลูกหนี้สามารถเรียกให้เจ้าหนี้ออกให้แก่ตนได้

(2) ในกรณีที่หนี้หนี้ได้ทำเป็นเอกสารขึ้นไว้เป็นหลักฐานแห่งหนี้ เช่น ทำสัญญากู้ยืมเงิน เมื่อชำระหนี้กันแล้ว ก็ชอบที่จะเรียกเวนคืน หรือขีดฆ่าเอกสารได้

5. การวางทรัพย์

มาตรา 331 กรณีที่จะเกิดการวางทรัพย์ได้มี 3 ประการ คือ

(1) เจ้าหนี้บอกปิดไม่ยอมรับชำระหนี้ หมายความว่า เป็นกรณีที่เจ้าหนี้ผิดไม่รับชำระหนี้ตัวเอง

(2) เจ้าหนี้ไม่สามารถจะชำระหนี้ได้ หมายความว่า อาจจะเป็นกรณีที่เจ้าที่ตกเป็นคนที่ไร้ความสามารถ หรือเสมือนไร้ความสามารถ หรือเจ้าหนี้เดินทางไปต่างประเทศ

(3) ผู้ชำระหนี้ไม่สามารถจะรู้ถึงสิทธิในตัวเจ้าหนี้ได้แน่นอนโดยมิใช่ความผิดของตน เช่น เจ้าหนี้ตาย มีทายาทหลายคน ทำให้ผู้ชำระหนี้ไม่สามารถจะหยั่งรู้ได้ว่าใครเป็นผู้มีสิทธิแท้จริง

เมื่อลูกหนี้ได้นำทรัพย์ไปวางสำนักงานวางทรัพย์แล้ว มีผลทำให้ลูกหนี้หลุดพ้นจากความรับผิด

ปลดหนี้

1. ปลดหนี้คืออะไร

มาตรา 340 วรรคแรก “ถ้าเจ้าหนี้แสดงเจตนาต่อลูกหนี้ว่าจะปลดหนี้ให้ ท่านว่าหนี้นั้นก็พ้นอันระงับสิ้นไป” การปลดหนี้เป็นการแสดงเจตนาเพื่อให้หนี้หรือสิทธิเรียกร้องระงับ ผู้มีอำนาจปลดหนี้คือเจ้าหนี้ เมื่อเป็นการแสดงเจตนาแสดงว่าการแสดงเจตนา นั้นต้องสมบูรณ์ด้วย คือไม่ถูกกถ้อยฉล หรือถูกข่มขู่

2. วิธีการปลดหนี้

มาตรา 340 วรรคสอง “ถ้าหนี้มีหนังสือเป็นหลักฐาน การปลดหนี้ก็ต้องทำเป็นหนังสือด้วย หรือต้องเวนคืนเอกสารอันเป็นหลักฐานแห่งหนี้ให้แก่ลูกหนี้ หรือขีดฆ่าเอกสารนั้นเสีย”

3. ผลของการปลดหนี้

มาตรา ๒๕๓ ในกรณีที่เป็นลูกหนี้ร่วม หากเจ้าหนี้ปลดหนี้ให้ลูกหนี้ร่วมคนหนึ่ง ลูกหนี้ร่วมคนอื่นๆ ได้รับประโยชน์ด้วยเช่นกัน

หักกลบบทหนี้

1. หักกลบบทหนี้คืออะไร

หักกลบบทหนี้เป็นเรื่องที่บุคคล 2 คนต่างเป็นเจ้าหนี้ลูกหนี้สลับกันในหนี้ 2 ราย ซึ่งแทนที่ต่างคนต่างต้องชำระหนี้ให้แก่กัน กฎหมายยอมให้หนี้ของแต่ละฝ่ายระงับลงโดยหักกลบบทกับสิทธิเรียกร้องของตน เช่น ก. เป็นหนี้เงินกู้ ข. อยู่ 10,000 บาท และ ข. เป็นหนี้ค่าซื้อสินค้าจาก ก. อยู่ 10,000 บาท ดังนี้ทั้งคู่อาจจะตกลงหักกลบบทหนี้กันได้

2. ประโยชน์ของหักกลบบทหนี้

- (1) ทำให้การชำระหนี้มีความสะดวก ประหยัด และปลอดภัย
- (2) ทำให้คู่กรณีได้รับชำระหนี้ก่อนเจ้าหนี้อื่น
- (3) ทำให้ได้รับชำระหนี้โดยไม่ต้องฟ้องคดี

3. หลักเกณฑ์ในการหักกลบบทหนี้

มาตรา 341 มีหลักเกณฑ์ในการหักกลบบทหนี้ 4 ประการ

(1) ต้องมีหนี้ซึ่งกันและกัน

มีบทบัญญัติว่า “บุคคลสองคนต่างมีความผูกพันซึ่งกันและกัน”

(2) วัตถุประสงค์เหมือนกัน

มีบัญญัติว่า “หนี้มีวัตถุประสงค์เหมือนกัน” ดังนั้นหนี้ต่างกันหรือวัตถุประสงค์ต่างกันจะหักกลบลบหนี้กันไม่ได้ เช่น ก. อาจขอหักกลบลบหนี้เงินกู้ซึ่ง ก. จะต้องชำระหนี้ให้ ข. กับค่าสินค้าที่ ข. จะต้องชำระให้ ก. ได้

(3) หนี้ทั้งสองฝ่ายถึงกำหนดชำระด้วยกัน**(4) ไม่เป็นการต้องห้าม**

หนี้ไม่อาจหักกลบลบหนี้กันได้ 8 กรณี

(1) สภาพแห่งหนี้ไม่เปิดช่อง (มาตรา 341 วรรคแรก)

(2) ขัดกับเจตนาของคู่กรณี (มาตรา 341 วรรคสอง)

(3) สิทธิเรียกร้องยังมีข้อต่อสู้ (มาตรา 344)

(4) หนี้เกิดแต่การอันมิชอบด้วยกฎหมาย (มาตรา 345)

(5) สิทธิที่ศาลสั่งยึดไม่ได้ (มาตรา 346)

(6) หนี้ที่ศาลห้ามลูกหนี้ชำระ (มาตรา 347)

(7) หนี้ที่กฎหมายห้ามหัก เช่น หนี้ค่าหุ้นบริษัท ห้ามมิให้หักกับหนี้บริษัท มาตรา 1119 วรรคสอง

(8) หนี้ซึ่งไม่อาจบังคับได้ เช่น ชำระดอกเบี้ยเกินอัตราด้วยความสมัครใจ (มาตรา 407) หรือชำระหนี้การพนัน (มาตรา 853)

4. วิธีการหักกลบลบหนี้

มาตรา 342 วิธีการหักกลบลบหนี้โดยแสดงเจตนา มีลักษณะดังนี้

(1) การแสดงเจตนาฝ่ายเดียว

(2) การแสดงเจตนาต้องไม่มีเงื่อนไข ระยะเวลา

(3) การแสดงเจตนามีผลย้อนหลัง

5. ผลของการหักกลบลบหนี้**(1) ผลโดยทั่วไป**

มาตรา 341 มีผลทำให้ลูกหนี้หลุดพ้นจากการชำระหนี้ได้เพียงเท่าจำนวนที่ตรงกัน

(2) กรณีที่มีหนี้จะต้องหักกลบลบหนี้กันหลายราย

มาตรา 348 กรณีที่คู่กรณีมีหนี้ระหว่างกันหลายราย เมื่อจะมีการหักกลบลบหนี้กันมีปัญหาว่า หนี้รายไหนจะหักกลบลบหนี้กับหนี้รายไหนให้เป็นดังนี้ ถ้าลูกหนี้ระบุว่าให้ชำระหนี้รายไหนก็ชำระหนี้รายนั้น แต่หากไม่ได้ระบุว่าให้หนี้ที่ถึงกำหนดก่อน หนี้รายที่มีประกันน้อยที่สุด

(3) กรณีขอหักกลบลบหนี้ซึ่งมีสถานที่ชำระต่างกัน

มาตรา 343 แม้ว่าสถานที่ชำระหนี้ต่างกันก็หักกลบลบหนี้กันได้ เช่น ค.ต้องส่งมอบลำไยจำนวนหนึ่งให้ ง. ที่เชียงใหม่ ขณะเดียวกัน ง. ก็ต้องส่งมอบลำไยชนิดเดียวกันให้ ค. ที่กรุงเทพฯด้วย ดังนี้ ค. กับ ง. ก็อาจหักกลบลบหนี้กันได้เช่นกัน

แปลงหนี้ใหม่

1. แปลงหนี้ใหม่คืออะไร

แปลงหนี้ใหม่เป็นกรณีที่คู่กรณีที่เกี่ยวข้องได้ตกลงกันให้หนี้เดิมระงับและบังคับตามหนี้ที่ตกลงกันใหม่ โดยมีการเปลี่ยนแปลงสิ่งซึ่งเป็นสาระสำคัญของหนี้เดิม ซึ่งอาจจะเป็นการเปลี่ยนตัวเจ้าหนี้ เปลี่ยนตัวลูกหนี้ หรือเปลี่ยนวัตถุแห่งหนี้ เป็นต้น

2. หลักเกณฑ์แปลงหนี้ใหม่ (มาตรา 349)

- 2.1 มีหนี้เดิมที่คู่กรณีจะให้ระงับไป
- 2.2 คู่กรณีทำสัญญาแปลงหนี้เดิมเป็นหนี้ใหม่
- 2.3 มีการเปลี่ยนสาระสำคัญของหนี้
- 2.4 มีหนี้ใหม่เกิดขึ้นแทนหนี้เดิม

3 ผลของการแปลงหนี้ใหม่

3.1 ผลเกี่ยวกับหนี้ประธาน การแปลงหนี้ใหม่มีผลให้หนี้เดิมระงับไปเหมือนหนึ่งมีการชำระหนี้ แต่ก็ยังคงต้องผูกพันและบังคับกันตามหนี้ใหม่

3.2 ผลเกี่ยวกับจำนำจำนอง (มาตรา 352) หากคู่สัญญาเดิมจะให้จำนำหรือจำนองของหนี้เดิมยังคงเป็นประกันหนี้ใหม่ต่อมา ต้องมีการตกลงกันให้โอนหลักประกันนั้นมาด้วย

หนี้เคลื่อนที่

1. หนี้เคลื่อนที่คืออะไร

มาตรา 353 ถ้าสิทธิและความรับผิดชอบในหนี้รายใดตกอยู่แก่บุคคลเดียวกัน ท่านว่าหนี้นั้นเป็นอันระงับ กล่าว ความเป็นเจ้าหนี้และความเป็นลูกหนี้มีอยู่พร้อมกันในหนี้เดียวสำหรับบุคคลเดียวกัน

2. หนี้เคลื่อนที่เกิดขึ้นได้อย่างไร

(1) เจ้าหนี้หรือลูกหนี้กลายเป็นทายาทของอีกฝ่ายหนึ่ง

เมื่อเจ้ามรดกถึงแก่ความตาย มรดกตกแก่ทายาท ทายาทต้องรับไปทั้งสิทธิและหน้าที่ คือลูกหนี้ได้รับมรดกมาจากเจ้าหนี้ในฐานะทายาท ดังนี้หนี้ดังกล่าวเคลื่อนที่กัน

(2) เจ้าหนี้หรือลูกหนี้รับโอนหนี้ หรือโอนสิทธิเรียกร้องของอีกฝ่ายหนึ่งมา

ในกรณีที่เจ้าหนี้โอนสิทธิเรียกร้องให้แก่ลูกหนี้ ลูกหนี้ก็ย่อมกลายเป็นเจ้าหนี้ของตนเองมีผลทำให้หนี้เคลื่อนกลิ้งกัน

3. ข้อยกเว้นของหนี้เคลื่อนกลิ้งกัน

ตามมาตรา 353 มี 2 กรณี

(1) หนี้ได้ตกไปอยู่บังคับแห่งสิทธิของบุคคลภายนอก

(2) เมื่อมีการสลักหลังตัวเงินกลับมา ตามมาตรา 917 วรรคสาม

4. ผลของหนี้เคลื่อนกลิ้งกัน

หนี้เคลื่อนกลิ้งกันมีผลทันที เมื่อสิทธิและหน้าที่ตกอยู่แก่บุคคลเดียวกัน ไม่ต้องตกลงกันหรือแสดงเจตนาแต่อย่างใดความระงับแห่งหนี้ทั้งหนี้ประธานและหนี้อุปกรณ์ด้วย